

Абижанов С.М.,
Джуматов А.Б.,
Санапиянова Ә.Н.

**Адам өлтіру кезіндегі
криминалды жалған көрініс
тәсілдері мен оның белгілері**

Мақалада адам өлтіру кезіндегі криминалды жалған көрініс тәсілдері мен оның белгілері қарастырылады. Адам өлтірулердегі криминалды жалған көрініс қылмыс оқиғасын жасыруға, кенеттен болған жағдайдың және өзін-өзі өлтірудің алдамшы кейпін жасауға, адам өлтіру ниетін, өлімнің келу уақытын және басқа да тұлғалардың кінәлілігін жасыруға бағытталуы мүмкін. Тәжірибеде орын алатын өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жүйелендіру керек. Қылмыстылықтың қазіргі даму сатысында – қылмыскерлердің жәбірленушілермен қандай да бір өзара қатынаспен байланыспаған және жәбірленушінің хабар-ошарсыз жоғалуымен ұштасқан адам өлтірулердің саны ұлғайғаны құқық қорғау органдарымен ескерілуі қажет.

Түйін сөздер: қылмыс, адам өлтіру, өзін-өзі өлтіру, жәбірленуші, криминалды жалған көрініс, бүркемелеу.

Abizhanov S.M.,
Dzhumatov A.B.,
Sanapiyanova A.N.

**Receptions of criminal
adaptation for stage at murder
and his signs**

In the article examined receptions of criminal adaptation for stage at murder and his signs. In murders criminal adaptations for stage can be sent to the concealment of event of crime, imitation of accident, suicide, concealment of reason of murder, time of offensive of death, guilt of other persons. Present in practice adaptations for stage of suicide must be systematized. On the modern stage of development of criminality, increase of numbers of the murders attended with obscure disappearance of victim and wherever criminals were bound by what – or with victims must relationships be taken into account by law enforcement authorities.

Key words: crime, murder, suicide, victim, criminal adaptation for stage, disguise.

Абижанов С.М.,
Джуматов А.Б.,
Санапиянова А.Н.

**Приемы криминальной
инсценировки при убийстве и
его признаки**

В статье рассматриваются приемы криминальной инсценировки при убийстве и его признаки. В убийствах криминальные инсценировки могут быть направлены на сокрытие самого события преступления, имитации несчастного случая, самоубийства, сокрытие мотива убийства, времени наступления смерти, виновности других лиц. Имеющиеся на практике инсценировки самоубийства должны быть систематизированы. На современном этапе развития преступности увеличения числа убийств, сопряженных с безвестным исчезновением потерпевшего, и где преступники не были связаны какими-либо отношениями с потерпевшими, должны быть учтены все признаки преступлений правоохранительными органами.

Ключевые слова: преступление, убийство, самоубийство, потерпевший, криминальная инсценировка, маскировка.

**АДАМ ӨЛТІРУ
КЕЗІНДЕГІ
КРИМИНАЛДЫ
ЖАЛҒАН КӨРІНІС
ТӘСІЛДЕРІ МЕН ОНЫҢ
БЕЛГІЛЕРІ**

Қазақстан Республикасы Конституциясының 15 бабына сәйкес адам өлтірудің қоғамға қауіптілігі, бұл ауыр қылмыстың нәтижесінде адамның конституциялық құқықтары, яғни, оның азаматтық, ұлттық және нәсілдік қатыстылығына, тегі мен жас мөлшеріне, әлеуметтік болмысына, шұғылданатын жұмыс түріне, денсаулық жағдайына, біліміне және ой-өрісіне тәуелсіз өмірге деген құқығы бұзылады. Адам өлтіру жеке тұлғаға қарсы жасалған ауыр қылмыс. Қылмыстық кодекстің 99 бабының 1 бөлімі адам өлтіру болып басқа адамға құқыққа қарсы қасақана өлім келтіру табылатынын анықтайды [1]. Адамның өмірі, бұл әркімге тумысынан тиісті, табиғаттан берілген әлеуметтік құндылықтың маңызды көрінісі [2].

Адам өлтіру қылмыстық әрекеттің көне түрі ретінде адамды өмірінен айыру тәсілдерінің ерекше әртүрлілігімен сипатталады. Бұл туралы А.М. Кустовтың және т.б. еңбектеріндегі сот медицинасының мәліметтері куәландырады. Техникалық құралдардың, химиялық заттардың және т.б. пайда болуымен, адамдардың жалпы өмір салтының өзгерулерімен сәйкес адам өлтіру тәсілдері де әрдайым өзгеріп отыратындығын ескеру қажет [3]. Тәжірибе адам өлтірудің дәстүрлі тәсілдерімен (түншықтыру, шабылған жаракаттарды енгізу және т.б.) қатар, қазіргі заманғы құралдардың пайда болғандығын көрсетуде, мысалы, компьютерлік технологияларды қолдану (Швейцария емханаларының бірінде қылмыскерлер емделушінің тамырына дәрі-дәрмектерді енгізу бойынша бағдарламалық қамсыздандыру жүйесіне кіріп, дәрі-дәрмектерді қабылдау мөлшерін ұлғайтқан, мұның салдары адамның өліміне алып келген).

Адам өлтіруді жасыру тәсілдерін талдауға көше отырып және анықталған мән-жайлардың тоғысуында пайда болатын теріс шарттардан, алдымен, адам өлтірудегі екі негізгі бастапқы жағдайлар болуы мүмкін:

- мәйітті және оның бөлшектерін табу;
- мәйіттің болмауы (азаматтың хабар-ошарсыз кетуі).

Мәйіт табылған жағдайда тергеудің бастапқы сатысының әдеттегі версиялары – адам өлтіру, кенеттен болған жағдай, өзін-өзі өлтіру болып табылады [4].

Мәйіт табылған жағдайдағы жалған көрініс жасалған адам өлтірулерді тергеудің ерекшелігі адам өлтірушімен жалған көрініс жасаудың қандай тәсілі таңдап алынғанына байланысты [5]. Тәжірибе мен ғылыми зерттеулерді, О.Я. Баевтың, В.С. Бурданованың, А.Н. Васильеваның, Л.Г. Видоновтың, Г.А. Густованың және т.б. еңбектерін басшылыққа ала отырып, мәйіт табылған жағдайдағы жалған көрініс жасаудың келесідей жіктемесін беруге болады:

- 1) өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісі;
- 2) кенеттен болған жағдайдың жалған көрінісі;
- 3) ниеттің және басқа тұлға кінәлілігінің жалған көрінісі;
- 4) шынайы өлімнің жалған көрінісі;
- 5) қажетті қорғаныстың жалған көрінісі [6].

О.Я. Баев пен Л.Г. Видоновтың зерттеу нәтижелері бойынша қылмыскерлер көбінесе өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасауға жүгінеді. Өзін-өзі өлтіруді өмірден айырудың санқилы тәсілдерімен бүркемелеуге болатындығын жүргізілген зерттеу нәтижелері куәландырады, мысалы, өзін-өзі өлтіру куәларсыз жасалатындықтан адам өлтіруші оқиға кезінде өзінің болмағандығын жеңіл түсіндіреді, өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасауда мәйітті оқиға орнынан жою қажет емес, қылмыскерге оқиға орнын сәйкес қалыпқа келтіру үшін уақыт жеткілікті [5, 18-28 б.]. Қылмыскермен өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасау мүмкін болмаған жағдайда, мысалы, жәбірленуші жасөспірім жаста болса, оның қоршаған ортасындағы тұлғаларға күдік пайда болады немесе өлтірілгеннің денесінде өзі-өзіне сала алмайтын дене жарақаттары мен зақымдардың болуы не болмаса адам өлтірушінің оқиға уақытында қайда болғандығы туралы себебін дәлелдеу мүмкін болмаса – қылмыскер тұрмыстық сипаттағы кенеттен болған жағдайдың, транспорттық құралдардағы немесе құрылыс жұмыстарындағы кездейсоқ жағдайдың, басқа тұлғалармен өлтірілудің және т.б. жалған көрінісін жасауға бел байлайды [7]. Барлық криминалистикалық қайнар көздерде өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасаумен бүркемеленген адам өлтірулер туралы версиялар шынайы өзін-өзі өлтіру және өзін-өзі өлтіруге дейін жеткізу версияларымен бірге тексерілетіні айтылады.

1) Тәжірибеде орын алатын өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін келесідей тәртіпте жүйелендіруді ұсынамыз:

1. Өзін-өзі асу жолымен механикалық асфиксияның жалған көрінісін жасау – орын алған

адам өлтірудің жалған көрінісін жасаудың тәсілі ретінде жиі кездеседі. Адам өлтіру ашық жарақаттарсыз, қолмен немесе жіп, арқан ілмегімен қылқындырып, ішкі ағзаларды улап немесе доғал заттармен және т.б. жарақаттау арқылы жасалған жағдайларда – қылмыскерлер өзін-өзі асып өлтірудің жалған көрінісін жасауға иек артады. Бірнеше адамдардың қатысуымен немесе жәбірленушінің дәрменсіз күйін (жасөспірімділігімен, сырқатымен, ауыр алкогольдік мастануымен немесе ұйықтататын және елірткіш, қоздырғыш заттарды қабылдаумен байланысты) пайдаланып жасалған адам өлтіру тәсілі ретіндегі асудың басқа жағдайларында – өзін-өзі асудың жалған көрінісін жасау элементтері кездеседі.

2. Өзін-өзі суға батыру жолымен өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісінде мамандардың зерттеулері көрсеткендей бұл кезде де теріс мәңжайлар анықталуы мүмкін [8]. Суға бату деп тыныс алу жолдарының сұйықтықпен жабылуы нәтижесінде өкпеге ауаның келуіне тосқауыл қойылуынан келген өлімді атаймыз. Мұндай сұйықтық ретінде тек судың болуы міндетті емес. Сұйықтықтарға көпіркті, лайды, жуындыны және басқа да сұйық заттарды жатқызуға болады.

Суға бату кезінде аталған жағдайда шынайы суға бату, суда аяқ астынан өлу немесе суға өлі денені тастау болғандығын, тек мәйітті соттық-медициналық зерттеу, нақтырақ айтқанда, мәйітті сырттай қарау мен ішкі ағзаларды зерттеу барысында анықталған басқа да белгілердің жиынтығын өлген адамның өкпесімен бірге арнайы гистологиялық зерттеу арқылы анықтауға мүмкін болады.

3. Атыс қаруларын қолданып өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасау тәжірибеде жиі ұшырасады [8]. Жалған көрініс жасаудың бұл түрі қылмыскерге, кей жағдайларда жәбірленушіге тиесілі атыс қаруларын қолданып жасалған адам өлтірулерде кездеседі. Қалыптасқан жағдайға байланысты тергеуші қаруды оқиға орнынан табады немесе ол келгенге дейін оқиға орнында болған адамдардан қабылдайды. Өлген және күдікті тұлғадан алынған қару үлгілеріне және қалтада алып жүру кезінде пайда болатын ластанулар мен қол саусақ іздеріне салыстырмалы зерттеу жүргізу үшін оқиға орнынан алынған қару (атыс қаруы немесе суық қару) криминалистикалық сараптамаға жолданады [9, 10].

Атыс қаруынан өзін-өзі өлтіру тек тақап немесе жақын арақашықтықтан (арнайы құрал-жабдықтарсыз) атудан мүмкін болатындықтан,

жалған көрініс жасауды дәлелдеу үшін өлген адамның денесі мен киімінде (жоғары температураның әсерінен күйіктердің, ыс ұнтақтарының енуі) жақын арақашықтықтан ату белгілері болмауының маңызы зор.

Ату сәтіндегі ату қашықтығы мен бағыты, жәбірленушінің тұрысы туралы сұрақ бойынша сарапшының қорытындысы кей жағдайларда тек өзін-өзі өлтіру версиясын жоққа шығаруға мүмкіндік береді, адам өлтіруші кез-келген қашықтықтан, кез-келген бағыттан және жәбірленушінің кез-келген тұрыс қалпында болуына қарамастан ату үрдісін жүзеге асыратындығына байланысты адам өлтіру версиясын жоққа шығара алмайды.

4. Тәжірибеде пышақ, ұстара, қанжар және т.б. сұқпалы-кесетін құралдарды қолданып өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасау фактілері кездеседі. Осындай жолмен орын алған жалған көріністерді анықтау үшін келесі мән-жайларға мән берген жөн. Өзін-өзі өлтіру фактілерінде зақым жүрек, кеуде, өңеш маңайына келтіріледі [3, 6]. Білек пен шынтақ буындарына жарақаттар келтіру жағдайлары да кездеседі. Өзін-өзі өлтірулерге сызат түріндегі сынама кесулердің болуы тән. Адам өлтірулерде соққы жәбірленушінің өзімен зақым келтіру мүмкін емес дене бөліктеріне жасалады, мысалы, арқа бөлігіне. Көбінесе адам өлтірушілер зақымды іш, қарын аумағына келтіреді. Өзін-өзі өлтірулерде өмірге қауіпті бір ғана зақымның келтірілгенін байқауға болады. Адам өлтірулерде әрқайсысы өмірге қауіпті болып келетін бірнеше зақым болуы мүмкін.

Жәбірленушіге шабуыл жасалған жағдайда, оның қолында қорғаныс шараларынан пайда болатын кесілген зақым түріндегі жарақаттар болады. Жарақаттардың бағыты жарақаттардың бөгде адам қолымен келтірілгендігін куәландырады. Егер жарақат қылмыскермен мойын аумағына келтірілсе, егер қылмыскер солақай болмаса және жәбірленуші мен қылмыскер бір-біріне беттерімен қара-қарсы тұрған болса, онда жәбірленушідегі кесілген зақым солдан оңға бағытталады.

5. Сот тәжірибесінде өрт орнында дене бөліктері отпен толығымен немесе ішінара жойылған мәйіттердің және үстіне жанар-жағармай заттарының құйылып өртенуінен алған күйік нәтижесінде қайтыс болған тұлғалардың мәйіттері табылған жағдайлар кездеседі.

Өзін-өзі өртеу жолымен өзін-өзі өлтірушілер қоғамның жекелеген топтарынан ерекшеленіп тұрады және кей жағдайларда жергілікті көне әдет-ғұрыппен байланысты болып келеді.

Өртенген ғимараттан табылған мәйітті сырттай қарау жәбірленушінің өлу себебі адам өлтіру болып табылатындығы туралы нақты негіз бере алмайды. Мәйіт денесінен жарақаттар табылса да, әрқашанда бұл жарақаттардың өртенген ғимараттың құлауы (егер де мұндай жағдай орын алса) нәтижесінде туындауы мүмкін екендігін ескеру қажет [3, 6].

Адам өлтіру тәсілі ретіндегі өрт салу көбінесе жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдаланып жасалады [5, 11]. Бұл жағдайда қылмыскерлер өртте жәбірленушінің өлімімен бірге мәйіт денесіндегі және айнала ортадағы әшкерелеуші іздердің жойылатындығына, сонымен қатар, басқа тәсіл арқылы жасалған адам өлтіру әрекетінен кейін жәбірленушінің қайтыс болуы кенеттен болған өрт салдарынан болған өлім ретінде қабылданатындығына үміт артады.

2) Кенеттен болған жағдайдың жалған көрінісінің түрлері саналуан, аңшылықтағы, су тоғанында демалыстағы, құрылыстағы және т.б. кенеттен болған жағдай.

1. Мәйіттің судан табылуы келесі версияларға негіз береді:

1) кенеттен болған жағдайдағы суға бату туралы;

2) жүзу кезінде тез жылдамдықтағы кемеге немесе сүңгу барысында су астындағы заттарға ұрылудан қайтыс болу туралы;

3) денсаулығының кенеттен сыр беруі нәтижесіндегі қайтыс болу туралы;

4) суға батыру жолымен адам өлтіру туралы;

5) суға батып өлудің жалған көрінісі жасалған, кемеде немесе құрғақ жерде адам өлтіру туралы.

2. Биіктіктен құлау нәтижесінде өлімнің келуі әртүрлі себептер бойынша орын алуы мүмкін.

Олардың ішінде:

1) жәбірленушінің өзінің абайламауы;

2) еңбекті немесе құрылыс жұмыстарын жүргізу ережелерін қорғау талаптарының бұзылуы;

3) спорттағы кенеттен болған жағдай (альпинизммен, парашюттен секірумен шұғылданғанда);

4) кенеттен болған жағдайдың немесе өзін-өзі өлтірудің жалған көрінісін жасау арқылы адам өлтіру мақсатында жәбірленушіні үй шатырынан, терезеден лақтырып жіберу, альпинист не жоғары өрмелеуші қозғалып келе жатырған арқанды кесіп жіберу.

Бұлармен қатар басқа тәсілмен жасалған адам өлтіруді жасыруға бағытталған биіктен құлаудан болған өлімнің жалған көрінісі жасалуы мүмкін.

Аталған версияларды тексеру үшін ең алдымен дене құлауының орын алғандығын анықтап алу маңызды.

3. Автокөлік жолында немесе теміржол жолында табылған мәйітті қарау барысында автокөлік жарақаттары деп аталатын келесі белгілер жиі анықталады: автокөліктің немесе қозғалыстағы теміржол құрамының дөңгелектері мен басқа бөліктерінің іздері мен таңбалары, жәбірленушінің киімі мен денесіндегі ластанулар, мысалы, майлау заттары мен теміржол бағандарын тот басудан қорғайтын ерітінділер, вагон дөңгелектерімен денені мүшелу, автокөлік дөңгелектерімен басып өту нәтижесіндегі кеуденің немесе бастың езіліп-жаншылуы, оларға тән құбыр тәріздес сүйектердің екі жақты сынуы және т.б. [6].

Бұл мәліметтер келесі версияларды құру үшін негіз болып табылады:

- 1) жәбірленушінің абайсыздығынан кенеттен болған жағдай туралы;
- 2) өзін-өзі өлтіру туралы;
- 3) жүргізушімен жол жүру ережелерін бұзу туралы;
- 4) автокөлік құралдарын қолданып жасалған адам өлтіру туралы;
- 5) кейіннен жол-көлік оқиғасының жалған көрінісі жасалған адам өлтіру туралы.

3) Адам өлтіруді жасыру тәсілі ретіндегі зорлық-зомбылықсыз өлімнің жалған көрінісін жасау көбінесе қариялар мен науқас адамдарды өлтірген кезде қолданылады. Қылмыскерлер (әдетте жәбірленушіге жақын адамдар қатарынан) айналадағы адамдардың өлімді сырқаттану салдарынан болған деп қабылданатынына үміт артады.

Кейде анық зорлық-зомбылық көрсету іздері бар мәйітті төсекке жатқызып, кейіннен сырқаттан болған өлім деп жариялайды. Сот медицинасы аясындағы маманның қатысуымен жүргізілген уақтылы қарау мен мәйіттің соттық-медициналық зерттеуі кінәлі тұлғаларды тез арада әшкерелеуге мүмкіндік береді [6]. Алайда, егер, емдеуші дәрігер өзінің міндеттеріне салғырт қарап, мәйітті қарамай өлім себебі туралы анықтаманы беріп қойған және мәйіт жерленген жағдайда, дәл осындай қарапайым жұпыны нысандағы жалған көрініс жасау қылмыскер үшін уақытша жетістік болуы мүмкін. Бұл тектес жағдайларда адам өлтіру туралы версияны тексеру үшін және соттық-медициналық сараптама өндірісі үшін мәйітті эксгумациялау талап етіледі.

4) Орын алған адам өлтірудің басқа тұлғамен жасалғандығының жалған көрінісі мен адам

өлтіру ниетін бұрмалау – бұл тектес жалған көрініс жасау адам өлтіру фактісі белгілі шарттарда болады және кінәлі тұлға басқа күдікті тұлғаларды іздестіруі үшін тергеушінің бағдарын жалған бағытқа бұруға тырысады. Осындай жалғару жолын таңдаған адам өлтіруші егер де өзінің оқиға орнында болмағандығын дәлелдегісі келмесе не дәлелдей алмаса, онда ол өзін «жаратқан қолдап» аман қалған куә ретінде көрсетеді және көбінесе танымайтын бөгде адамдардың бұл қылмысты жасағандығы туралы түсінік береді [7, 9, 12].

5) Қажетті қорғанудың жалған көрінісін жасау. Адам өлтіруші жәбірленушінің өзінің қолынан өлгендігін жасыру мүмкін емес немесе мақсатқа сай емес деп санаған жағдайда, қандай амалмен болсын жауапкершіліктен жалғару үшін қылмыскер кейде қажетті қорғанудың жалған көрінісін жасайды. Бұл мақсатта басқа да жалған көрініс жасау түрлеріне қатысты тәсілдерді (мәйітті тасымалдау, адам өлтіру орнындағы қан іздерін жою және т.б.) қолдана отырып, кінәлі адам қаруды мәйіт қолына ұстатады немесе жәбірленушімен қолданылды деп тергеушіге береді, өзінің киімдерін жыртады, өзінің өмірі мен денсаулығына қауіпті емес дене жарақаттарын салады, одан кейін болған оқиға жөніндегі өзінің версиясын айналадағы адамдарға таратып, полиция мен прокуратура органдарына хабарлайды.

Қасақана адам өлтіруді жасыру мақсатында қажетті қорғанудың жалған көрінісін жасау туралы версиямен бірге, шындығында да қажетті қорғанудың орын алғандығы туралы версия да тексеріледі [7].

Адам хабар-ошарсыз жоғалған жағдайда келесі екі басты версия ескеріледі:

– адам қандай да болмасын жеке себептер бойынша отбасымен және туысқандарымен араласқысы келмейді;

– қылмыскерлер адам өлтірудің жалған көрінісін жасауға бел буған.

Қылмыс оқиғасын жасыру тәсілін қарастырмас бұрын, жәбірленушінің мәйітін жасыру тәсіліне тоқталған дұрыс [4, 12]. Мәйітті жасыру арқылы қылмыскер жасалған адам өлтіру тәсілін ұзақ уақыт бойы жасыруға тырысады, сонымен бірге, ол, яғни, қылмыскер қылмысты ашу мүмкін емес деген ойда болады (өкінішке орай, бұл жайттар жекелеген тергеу және сот тәжірибелерінде кездеседі). Тергеушінің қылмыстарды ашу мен тергеу бойынша жүргізілетін шараларды дұрыс ұйымдастыру үшін маңызды ақпараттық мәнге ие, жәбірленушінің хабар-ошарсыз жоғалуымен байланысты адам өлтіру қылмысы-

ның жекелеген түрлеріне тән мәйіттерді жасыру тәсілдерін білуі керек. Қарастырылған әдебиет қайнар көздері тәжірибеде көп кездесетін мәйіттерді жасыру тәсілі ретінде келесілерді көрсетеді – бұлар, мәйітті құмға немесе топыраққа көміп тастаумен көрініс табатын оның жерленуі, суға батырылуы, ғимарат қабырғасына немесе іргетасына және асфальт жабындысына жасырып бітеп тасталуы. Ал қалған жағдайларда қылмыскерлер мәйітті жойып жібереді немесе тығып тастайды.

Мүшелеу деңгейі бойынша қылмыскердің тікелей мақсаттарын, сонымен қатар, оның мәйіт бөліктерін тасымалдау бойынша қандай мүмкіндіктері болғандығын (көлік құралдарының, орамдау материалдарының және т.б. болуы) және оның кәсіби машықтары мен дағдыларын жанама түрде анықтауға болады.

Талданылатын санаттағы істер бойынша қылмыс оқиғасын жасыру қылмыскермен қылмыс іздері мен құрал-жабдықтарын жасыру (оларды жою және тығу) жолымен жүргізіледі. Жалған көрініс жасаумен жүзеге асырылуы мүмкін қылмыскер әрекетінің қылмыстық сипатын жасыру – жасалған адам өлтіруді жасыру тәсілінің міндетті құрамдас элементі болып табылады. Жәбірленушінің жоғалуы әдетте қылмыскермен адамның тұрғылықты мекенінен басқа жерге тұрақты мекен-жайға көшіп кетуінің, ұзақ уақытқа іс-сапарға, оқуға және т.б. кетуінің немесе тұлғаның аяқ астынан жоғалуының жалған көрінісі жасалады. Осы тәріздес адам өлтірулерде қылмыскермен жасыру тәсілін таңдауға жәбірленуші мен қылмыскер арасындағы байланыстың болу факторы негіздеуші ықпал көрсетеді. Жалған көрініспен жасырылған адам өлтірулер әдетте туыстық, достық, қызметтік және келісім-шарттық міндеттемелер және т.б. негіздерде байланысқан адамдарға қатысты, яғни, жеке тұлғасы қылмыскерлерге жеткілікті деңгейде жақсы таныс адамдарға қатысты жасалады. Бұл негізінен зерттеліп отырған кәсіпкерлерге қатысты жасалған, жәбірленушінің тұрған аумағын иемденумен байланысты тұрмыстық жеке сипаттағы адам өлтірулер.

Қарастырылып отырған санатта жасалған адам өлтірулер жәбірленушілердің жеке-бас ерекшеліктеріне қарай тергеу жұмысының бағыты үшін маңызды мәнге ие. Жәбірленушінің жеке тұлғасы туралы мәліметтер қылмыстың жасалу ниеттері мен мақсаттарын, қылмыстарды тез әрі толығымен ашуға және қылмыскердің жеке тұлғасына анықтауға септігін тигізетін білімдерді көрсетеді. Алайда, қылмыстылықтың қазіргі кездегі даму сатысында жәбірленушінің хабар-ошарсыз жоғалуымен ұштасқан адам өлтірулердің жаңа түрлерінің пайда болуымен, қылмыскерлердің жәбірленушілермен қандай да бір қатынаста болмауы анықталған қылмыстық істер саны көбеюде және зерттелген адам өлтірумен байланысты қылмыстық істердің жалпы санының 43,6% құрайды [10].

Сол себептен де, адам өлтірулердегі криминалды жалған көрініс қылмыс оқиғасын жасыруға, кенеттен болған жағдайдың және өзін-өзі өлтірудің алдамшы кейпін жасауға, адам өлтіру ниетін, өлімнің келу уақытын және басқа да тұлғалардың кінәлілігін жасыруға бағытталуы мүмкін. Мәйіт табылған жағдайларда жалған көрініс жасау тәсілдері қылмыс оқиғасының материалдық ортасында, яғни, жәбірленушінің дене бөліктерінде, оның ішкі ағзаларында, киімде, аяқ киімде және жәбірленушіге тиесілі заттарда, қоршаған ортада (ғимаратта болса бүкіл жиһаздарда, далада болса жерде, құмда, топырақта, өсімдіктерде және т.б.) теріс мән-жайлардың пайда болуына алып келеді. Мәйіт болмаған жағдайларда оны өлтірудің жалған көрінісін жасау тәсілдері мен теріс мән-жайлар жәбірленуші мен адам өлтірушінің жеке тұлғасымен негізделеді және міндетті түрде екі тұлғаны қоршаған ортада сөз жүзіндегі не материалды бекітілген ақпараттар көрініс табады. Алайда, қылмыстылықтың қазіргі даму сатысында құқық қорғау органдарымен ескерілуі қажет, қылмыскерлердің жәбірленушілермен қандай да бір өзара қатынаспен байланыспаған, жәбірленушінің хабар-ошарсыз жоғалуымен ұштасқан адам өлтірулердің саны артуда.

Әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Алматы: «Норма-К» баспаханасы, 2014.
- 2 Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасында азаматтардың денсаулығын сақтау туралы» Заңы (07.07.2006 ж.). – Алматы: «Норма-К» баспаханасы, 2014.
- 3 Кустов А.М., Самищенко С.С. Судебная медицина в расследовании преступлений: курс лекций – М.: МПСИ, 2002. – 448 с.

- 4 Баев О.Я., Одиноких А.С. Расследование убийств, сопряженных с сокрытием трупа // Расследование отдельных видов преступлений. – Воронеж, 1986. – С. 65-82.
- 5 Видонов Л.Г. Криминалистическая характеристика убийств и системы типовых версий о лицах, совершивших убийства без очевидцев. – Горький, 1972. – 122 с.
- 6 Крюков В.Н. Судебная медицина: учебник. – 3-е изд. – М.: Медицина, 1990. – 448 с.
- 7 Видонов Л.Г., Селиванов Н.А. Типовые версии по делам об убийствах. – М., 1989. – 30 с.
- 8 Бурданова В.С. Выдвижение и проверка версий при расследовании преступлений. – Д., 1983.
- 9 Расследование преступлений против личности / под ред. О.Я. Баева. – Воронеж, 1998. – 240 с.
- 10 Филиппов Е.Н. Раскрытие и расследование отдельных видов убийств: методическое пособие / Е.Н. Филиппов, С.В. Соболев, В.Т. Меньшиков, В.А. Никошкин. – Ижевск, 2001. – 184 с.
- 11 Видонов Л.Г. Система типовых версий о лицах, совершивших убийства: альбом / Л.Г. Видонов. – Горький, 1977. – 88 с.
- 12 Селиванов Н.А. Расследование убийств / Н.А. Селиванов, Л.А. Соя-Серко. – М.: Манускрипт, 1994. – 224 с.

References

- 1 Kazakhstan Respublikasynyn Kilmistyq kodeksi – Almaty «Norma-K» baspanahasy, 2014.
- 2 Kazakhstan Respublikasynyn «Kazakhstan Respublikasynda azamattardyn densaulygin saktau turaly» Zany (07.07.2006 j.).
- 3 Kustov A.M., Samishenko S.S. Sudebnaya medicina v rassledovanii prestuplenii: Kurs lektsii – М.: MPSI, 2002. – 448 s.
- 4 Baev O.Ya., Odiokih A.S. Rassledovanie ubiistv, sopryajennyh s sokryniem trupa // Rassledovanie otdelnyh vidov prestuplenii. – Voronej, 1986. – S. 65-82.
- 5 Vidonov L.G. Kriminalisticheskaya harakteristika ubiistv i sistemy tipovyh versii o licah, sovershivshih ubiistva bez ochevidsev. – Gorkii, 1972 – 122 s.
- 6 Kriukov V.N. Sudebnaya medicina: Uchebnik. – 3-e izd. – М.: Medicina, 1990. – 448 s.
- 7 Vidonov L.G., Selivanov N.A. Tipovye versii po delam ob ubiistvah. – М., 1989. – 30 s.
- 8 Burdanova V.S. Vydvijenie i proverka versii pri rassledovanii prestuplenii. – D., 1983.
- 9 Rassledovanie prestuplenii proniv lichnosti / Pod red. O.Ya. Baeva. – Voronej, 1998. – 240 s.
- 10 Filoppov E.N. Raskrytie i rassledovanie otdelnyh vidov ubiistv: Metodicheskie posobie / E.N. Filippov, S.B. Sobolev, V.T. Menshikov, V.A. Nikoshkin. – Ijevsk, 2001 – 184 s.
- 11 Vidonov L.G. Sistema tipovyh versii o lisah, sovershivshih ubiistva: albom / Vidonov L.G. – Gorkii, 1977. – 88 s.
- 12 Selivanov N.A. Rassledovanie ubiistv / N.A. Selivanov, L.A. Soya-Serko. – М.: Manuskript, 1994. – 224 s.